

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра філософії**

**Відділення загальної педагогіки та філософії освіти
Національної академії педагогічних наук України
Польське Товариство філософської педагогіки
імені Броніслава Ф. Трентовського (TRF)**

Німецький читальний зал у Харкові – партнер Goethe-Institut в Україні

**Під знаком Григорія Сковороди:
зоряний час української культури**

МАТЕРІАЛИ

VII міжнародної науково-практичної конференції

**«МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ
СКОВОРОДИНІВСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ»**

(3–4 грудня 2021 року)

**Харків
ХНПУ – 2022**

та не в тому наскільки справедливий наш світ, а в тому наскільки людина з Богом:

«Був убогий Христос — бо зневажав скарби,
У Павел був нуждарем, бо не жадав утіх,
Не в старчачих торбах, бідносте, ти живеш
В серці чистім і праведнім» [2].

Творча спадщина Г. Сковороди є важливим етичним орієнтиром у філософській думці України. Творчість Г. Сковороди вплинула на подальший розвиток української філософії. Проблема справедливості є наскрізною в творчості Григорія Сковороди, особливо її можна прослідкувати у «Басни Харківськія» [2, ст. 107–129].

Література

1. Попович М.В. СКОВОРОДА Григорій Савич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Skovoroda_H
2. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К., 1973. – Т. 1. – 532 с.
3. Сковорода Г. Повні тексти творів [Електронний ресурс] / Г. Сковорода – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=4&page=2>

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ Г.С. СКОВОРОДИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Чихаріна К.І., м. Харків

Сучасне глобалізоване, інформаційне суспільство кидає нам нові виклики, які безперечно стосуються й сучасної освітньої парадигми, її морально-етичних орієнтирів. На сьогоднішній день спостерігається перехід до постнекласичного типу освітньої парадигми, зумовленої новим стилем наукового мислення [1]. Ці зміни проявляються через різні галузі наукового знання, серед яких історія, педагогіка, філософія, психологія, соціологія тощо. На постнекласичному етапі розвитку освіти і науки провідними стають проблемно-орієнтовані форми дослідницької діяльності та міждисциплінарні дослідження. Саме міждисциплінарність дає змогу розглядати освітні проблеми, через призму філософських поглядів. Безумовно, освітній процес

не є сталим, тож підвалини для здобутків, які наявні на даний час, були закладені ще великими мислителями, філософами минулих часів. Одним із таких видатних діячів був український мислитель Григорій Савич Сковорода з його освітніми ідеями та морально-етичними імперативами, які відруковуються у філософській й освітній думці сучасності, зокрема актуальним залишається питання морального виховання молодого покоління.

Щодо дослідників, які ґрунтовно аналізували життєвий і творчий шлях Григорія Сковороди у своїх працях, це Д. Багалій, А. Ніженець, Л. Махновець, Д. Острянин, М. Петров, П. Попов, Л. Ушкалов, Д. Чижевський. Біографію філософа найбільш повно висвітлив його улюблений учень М. Ковалинський. Цікаві ідеї філософа щодо моральних настанов викладено у М. Редька, А. Пашука, І. Головахи, В. Шевчука, Л. Махновця.

Безумовно філософські погляди Г.С. Сковороди формувалися у складний соціально-економічний період. Відомий письменник і мислитель бачив як селяни борються за свої права, зазнають гноблення й кричущої несправедливості. Проблема людини була однією з центральних тем у його філософії. Сковородинівські вчення у певному сенсі були критикою тогочасних суспільних відносин та закликом до їх повної перебудови, з відсилкою до морально-етичних орієнтирів людства, що й стало одним з лейтмотивів його ідейних переконань. Людське щастя філософ пов'язував саме із моральним самовдосконаленням та сродною працею, яка є близькою до внутрішніх інтенцій кожного індивіда, відповідає його нахилам та природним здібностям. Подана ідея сродної праці бере свій початок від давньогрецького філософа-матеріаліста Епікура, й досі залишається актуальною. Ми маємо виховувати молоде покоління, звертаючи увагу на нахили й здібності кожної окремої особистості, наголошувати на пошуку можливих шляхів реалізації власних прагнень та цілей. У мінливому світі ХХІ століття величезна кількість студентів і навчаються під егідою прагнення до задоволення лише фінансових потреб, оскільки ринок праці й напружена економічна ситуація диктують свої правила, суспільство плекає капіталістичні ідеї й установки. Але ж праця лише задля задоволення матеріальних потреб не має бути ціллю, інакше в майбутньому така модель стає каталізатором до емоційного вигорання, небажання розвиватися у власній сфері діяльності, відсутності поштовху до самовиховання, самовдосконалення й критичного аналізу власних вчинків. А саморефлексія – є однією з ключових засад

саморозвитку за Г.С. Сковородою. За відсутності цих категорій, людина починає функціонувати виключно як «гвинтик системи», а її буття втрачає сенс, перетворюючись на «механізм».

Для Г.С. Сковороди моральний закон є найвищим орієнтиром. Філософ вважав, що посади чиновників, які керують державою, обіймали люди, природні здібності, інтелект і моральний рівень яких, не відповідав соціально-правовим та морально-етичним вимогам. Це стає причиною суперечностей й конфліктів.

Багато етико-гуманістичних ідей Г.С. Сковороди корелюють з переконаннями його попередників, серед яких: К. Транквіліон-Ставровецький, П. Могила, І. Гізель, С. Полоцький, Д. Туптало, А. Радивилівський, Ф. Прокопович та його вчителі М. Козачинський, Г. Кониський. Так, заклик до самопізнання, піднесення добродійності, засудження жадоби й розкоші, проповідь задоволення малим знаходять втілення у його морально-етичних імперативах. Він закликає вихованців до поваги оточуючих й виховання у собі певних моральних догм. [5]

Велику увагу у своїй діяльності Григорій Сковорода приділяв обдарованим учням, які могли отримавши освіту, сповідувати високі моральні цінності, служити своєму народу, чесності й правді. Педагогічні ідеї Сковороди сповідують гуманізм, демократизм, високу моральність, любов до батьківщини та рідного народу. Ці аспекти не можуть бути втрачені у вирі сучасного освітньо-наукового процесу. У нормативно-правовій базі України, зокрема в Законі України «Про освіту», визначається спрямованість освіти на всебічний розвиток особистості, її талантів та здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. У преамбулі Закону «Про освіту» зазначено: «освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами».[2] У сучасному полікультурному світі ключову роль відіграє самовиховання й самопізнання, важливим залишається збереження власної культурної ідентичності й розуміння себе як цілісної особистості, громадянина своєї держави. Григорій Савич різко критикував панівну верхівку, представники якої нехтували національною культурою, мовою і традиціями, в погоні за отриманням російського дворянства. Дана проблематика спостерігається у байках «Олениця і кабан», «Бджола і Шершень» тощо [3].

Слід зауважити, що значну увагу філософ приділяв й особистості вчителя. Григорій Сковорода вважав, що вчитель значну увагу має приділяти розкриттю природних нахилів вихованців. До вчителя він ставив такі вимоги як гуманність, глибокі знання, повагу до учнів, здатність переконливо володіти словом, терплячість тощо. Тож педагог, на думку Г.Сковороди, має спрямовувати свою діяльність на гармонійний розвиток дитини, підготувати її до успішної реалізації у практичній діяльності. Сучасні реалії також вимагають від педагога не лише компетентності у власному предметному полі, але володіння широким спектром «soft skills» (так званих «м'яких навичок»).

Отже, велика кількість ідей, які хвилювали відомого українського філософа багато років тому, залишаються актуальними й досі. Безперечно, усе змінюється й розвивається, проте морально-етичні орієнтири суспільства й досі перегукуються з векторами, заданими Г.С. Сковородою. Українського мислителя надзвичайно хвилювала проблема національного самозбереження та національної ідентичності, він переймався формуванням в молодого покоління духовності та високоморальних чеснот, звертався із закликом опанувати не лише наукові знання, без яких прогрес неможливий, але й формувати в собі високі духовні і моральні цінності.

Література

1. Петренко О.Б. Постнекласична парадигма освіти й виховання: теоретичний аналіз. Інноватика у вихованні. 2016. Вип. 3. С. 40–49.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
3. Ряшко О.В., Остапенко Л.О. Соціально-правові та морально-етичні настанови Г.С. Сковороди. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. Вип. 2. С. 78–86.
4. Чумак О.В. Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти. 2012. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf (дата звернення 18.11.2021).
5. Швецова І.В. Використання ідей Г. Сковороди у вихованні поваги до людини. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Психологія і педагогіка. 2012. Вип. 21. С. 179–184.
6. Філософія освіти: навч. посіб.: за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ, 2009. 329 с.

20. Швидун Л.Т. До питань духовного простору в сучасній філософії та філософії Г.С. Сковороди	49
21. Донік С.О. Григорій Сковорода і сучасність	52
22. Кацедан О. С. Постать Григорія Сковороди в сучасній традиції.....	53
23. Бугар В. Життєвість проголошених Сковородою чеснот: «... мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця...»	55
24. Бужин О.В. Спорідненість педагогічних поглядів Г. Сковороди та Р. Штайнера	56
25. Візирякіна О. Психолого-педагогічне спостереження при застосуванні «енерджайзерів», «айсбрекерів» у інноваційних технологіях в умовах підготовки фахівців галузі охорони здоров'я.....	59
26. Гончаров О.А. Ідея дихотомії контролю у байці Г.С. Сковороди «Вітер і Філософ».....	62
27. Літвін Л.М. Зв'язок природничих наук та філософських поглядів у трактатах Г.С.Сковороди	64
28. Лугова М.С. «Дитина» у філософії Григорія Сковороди.....	69
29. Рогожа А.О. Філософія і література: особливості зв'язку	72
30. Іващенко Т.В. Ідея «сродної праці» як невід'ємний чинник ефективної компетентності педагога	75
31. Михайленко А.О. Морально-етична складова сучасної освіти в епоху інформаційно-цифрових технологій	77
32. Чепегін І.В. Проблема справедливості у творчості Г.С. Сковороди.....	79
33. Чихаріна К.І. Морально-етичні імперативи Г.С. Сковороди у контексті сучасної освітньої парадигми	80
34. Іващенко О.В. Морально-етичні смисли культури зображення.....	84
35. Майстриук І. Самоосвіта як філософська категорія	85